

EEN TERUGBLIK NAAR HET BELGISCH IPR BIJ DE UITGANG VAN DE 20STE EEUW

door

Johan ERAUW
Universiteit Gent

I. Achterom kijken

1. Waar zijn we bij het eind van de eeuw en van het millennium aanbeland in het internationaal privaatrecht? Wat zijn de merkwaardige of memorabele evoluties in die rechtstak? En waar staan wij nu — als we zo het terrein opnemen?

2. De oefening van achterom te kijken en om de eigen standplaats vanuit dat perspectief in de tijd te omschrijven, werd voorheen door andere mensen gedaan. Dit bijzondere nummer van het *Tijdschrift voor Privaatrecht* komt na de bijeenkomst van een grote groep van lieden die met rechtsvergelijking bezig zijn en die mekaar vonden in hun wereldcongres gehouden in de zomer van 1998 te Bristol, Engeland. Voor België hebben de collega's Marc Fallon (Université Catholique de Louvain) en Johan Meeusen (Universiteit Antwerpen) zich in de daar verzamelde wetenschappelijke bijdragen uitgesproken over hetgeen zij noemenswaard vonden uit de voorbije honderd jaar van het Belgisch internationaal privaatrecht(1). Zij gaven daarbij een mooi overzicht van de verworvenheden op het vlak van de methodologie en zij beschreven in het Engels hoe de houdingen van de Belgische schrijvers en de rechters uitwerking hebben op het vlak van de openstelling van ons rechtstelsel voor vreemde juridische materialen. Zo gezien zijn we niet slecht bezig geweest, vonden ze: België is een internationalistisch geïnspireerd land.

3. Decaan Symeonides van de Louisiana State University deed het meer algemene debat van Bristol nog eens over naar aanleiding van de bijeenkomst begin 2000 van de Association of American Law Schools

(1) Zie J. MEEUSEN en M. FALLON, „Belgium” in S. SYMEONIDES (editor), *Private international law at the end of the 20th Century: Progress or regress?*, Den Haag, Kluwer, 2000, 109-125.

(AALS) en daar gaf Fritz Juenger, een groot jurist en kenner van het conflictenrecht van zowel Europa als Amerika en een betreurde vriend(2), zijn beschouwingen over de voorbije eeuw — die hij qua i pr niet vernieuwend vond.

4. Met een vervormende visioog lens zou hetgeen dichtst bij ons staat ongetwijfeld groot en bol van belangrijkheid gemaakt kunnen worden. Maar ik wil hier niet spreken over de laatste Noot van de eeuw. Indien ik de facetten zou naar voren halen die tijdens de voorbije tien jaren zijn opgevallen, dan moest ik melden dat de klemtoon lag op de *procesrechtelijke* elementen in de grensoverschrijdende betwistingen, m.n. inzake de bevoegdheidsperikelen over contracten, over onrechtmatige daad en aangaande de zakelijke rechten (en de recente uitdagingen inzake de geschillen over intellectuele rechten). Ook de Europeanisering en de hang naar verdragsrechtelijke afspraken, plus de paradox van de intense mondialisering (uniform recht heeft mooie trofeeën verzameld) versus het particularisme (de nationale codificaties zijn niet van de lucht en zijn nodig gebleken) moesten dan genoteerd worden. Die dingen staan immers vooraan als we terugkijken. Op die aspecten moet ik dus nog even terugkomen. En enkele evoluties in de dogmatiek en in de rechtspraak moet ik ook signaleren.

II. De belangrijke 19e eeuw

5. Maar met meer afstand en met het nodige perspectief toekijkend, is het meer algemene oordeel over de 20ste eeuw — die ook ongeveer de twintigste eeuw van het bestaan van het i pr was — dat ze geen groot schouwspel van het internationaal privaatrecht bood. Er waren geen omwentelingen vergeleken bij wat de eeuw na 1804 ons meegaf. Toen, in de 19e eeuw, vonden we de consolidatie van de nationale Europese staten met de uitbouw van hun nationale burgerlijke (en andere) wetboeken; we zagen de opkomst van de gedachte van de nationaliteit en van de dogmatiek van het nationaliteitsrecht. We

(2) Friedrich (Fritz) Juenger is op 26 januari 2001 overleden te Davis California, kort na de publicatie van zijn beschouwingen „How do you rate a Century?“, *Williamette Law Review* 2001, 89 — 122. Daarin handelt hij in zijn eigen stijl en met zijn bijzondere taalkundige vaardigheid, in een vloed van kleurrijke en kombattieve kwalificaties, over de voorbije stromingen in het conflictenrecht. Hij wijst op de al te lang aanslepende onproductieve methodenstrijd in de VSA: „By replacing rigid rules with *sesquipedalian psychobabble*, did the modern methodologies not give us the worst of two worlds? (...) Yet, we who teach the law of conflicts should guard against becoming enamored with the conventional wisdom, however fashionable it may have become.”

vinden nadien niets meer van dezelfde orde als de theoretische ommekeer die juristen als Story en vooral Von Savigny bewerkten. Diens „Copernicaanse omwenteling” van rond 1850 deed ons voor het eerst naar de aard van de rechtsverhoudingen kijken om zodoende de diverse hoofdstukken van het recht op de meest gepaste manier *in abstracto* te verbinden met een wetgevende autoriteit van een land. Het recht moest aan de wetgever onderworpen van dát land namelijk, waar die betrokken groepering van vragen hun normaal geografisch zwaartepunt kregen (hun „Sitz”). Niet meer vanuit de particuliere regel van recht maar vanuit de materie zou er nadien gekeken worden. We zagen in de pas afgelopen eeuw ook geen *magnum opus* meer ontstaan vergelijkbaar met dat van François Laurent. Hij had immers in 1884, in zijn achtdelig werk (met latere vertalingen in het Italiaans en het Spaans), voor heel de toenmalige wereld het nieuwe paradigma van het *droit civil international* op eclatante wijze verwoord. Vanaf 1891 kregen we de eerste „wereld”-congressen in het raam van de beginnende Conférence de La Haye de Droit International Privé en te Gent werden de eerste vergaderingen gehouden van het Institut de Droit International.

III. Geen nieuwe inzichten of synthesevoorstellen

6. Ik durf denken dat in vergelijking met wat voorafging de laatste eeuw voor het internationaal privaatrecht in België niet schoolmakend was; niet eens een merkwaardige eeuw was. Er kwam zeker geen fundamentele kritiek of zelfs geen debat over de methode in het vak, in tegenstelling met hetgeen in de V.S.A. gebeurde. We kregen inderdaad op goed uiteen liggende tijden een aantal noemenswaardige of zelfs voortreffelijke handboeken: A. Rolin 1904, P. Pouillet 1924, L. De Vos 1948, F. Rigaux 1968 en F. Rigaux en M. Fallon 1993. Geen Belgische jonge monografie uit het vakgebied krijgt bij mijn weten zelfs maar halve eeuwige waarde en ik moet voor meer merkwaardig conceptueel werk binnen de grenzen van dit vakgebied misschien terugbladeren naar het fundamenteel werk van een De Paepe (over exequatur) uit de negentiende eeuw.

7. Bij die vaststelling noteer ik weliswaar dat voor deze rechtstak van de typische grensoverschrijdende vriendelijke samenwerking (de „*comitas* der naties” is er een grondslag van) bijna een halve eeuw tijd verloren ging wegens de voorbereiding, de uitvoering en de nasleep van twee maal oorlogsgeweld in onze streken.

8. Maar ook zonder gewelddadige of politieke afleiding konden de rechtskundige schrijvers aan het einde van de 20e eeuw geen nieuwe „Belgische Pandekten” schrijven over de voorbije *tweehonderd* jaren burgerlijk wetboek — binnen hun hectisch werkprogramma.

IV. Rechters waren weinig creatief

9. Ik vind ook vooral de rechterlijke prestaties en allicht de onzichtbare bijdrage van de balies te braaf en benedenmaats. Het Hof van Cassatie eiste — trouw aan het charter van zijn opdracht — weinig krediet op voor leiding of licht en inspiratie. De in rechtspraakoverzichten obligaats besproken cassatiearresten over echtscheidingen (1934, 1952, 1955, 1985 en 1994), afstamming (1942 en 1961), huwelijksvermogensrecht (1980 en 1992), onrechtmatige daad (1957) en andere materies vertellen maar weinig, zelfs rekening houdend met de apodictische stijlgewoonte. Ze boden vriendelijke incantaties van de codex van 1804 die de hulpeloosheid van de rechter tegenover de wetteksten voorhielden. Geen historische analyse en evenmin de druk van de feiten konden het conservatisme counteren.

V. De wetgever was minder goed: eenzijdige reflexen

10. Maar wie, als ik, vond dat de verouderde wetteksten rekkelijk waren, werd gefrustreerd door de weinige wetswijzigingen die langs het parlement passeerden. In echtscheidingen en in adopties waren uitgevaardigde wetteksten niet erg gelukkig en inzake huwelijksvermogensrecht en afstamming alsmede inzake erkenning en tenuitvoerlegging van vreemde vonnissen en akten kwam er geen wetswijziging niettegenstaande de problemen gekend waren en niettegenstaande die hoofdstukken inderdaad in het burgerlijk wetboek (respectievelijk het gerechtelijk wetboek) volkomen herschreven werden.

11. De vroeger nooit geziene graad van internationaliteit van de rechtsverhoudingen veroorzaakte ondertussen een dagelijkse confrontatie met vreemd recht die uiteindelijk in kortsluitingen, zoniet in afkeer van al dat vreemde recht konden resulteren. Wij zagen in vele gevallen waarin het vraagstuk van de relaties tussen Belgisch en vreemd recht aan de orde kwam (bijvoorbeeld in de specifieke wetten

inzake concessies van alleenverkoop of inzake agentuurovereenkomsten of nog inzake auteurscontracten) een heropleving van de eenzijdige benadering of het zogenaamde „unilateralisme” (eerst en vooral vragen naar de ruimtelijke werking van het recht van de rechter en vervolgens dat eigen recht daarbij involgen in zijn voorschriften of zijn onuitgesproken ruimtelijke ambities). De tendens naar *lex-fori*-oplossingen vonden we inderdaad in een aantal wetgevende ingrepen. Maar dat is niet specifiek Belgisch; wij zijn daarin niet verder gegaan dan andere landen.

VI. Limieten van een open en eerlijk spel met buitenlands recht dat vreemd is

12. Het terugvallen op het eigen recht of het zich afsluiten voor opvattingen in vreemd recht vertolkt, is geen tendens die tekenend is voor het voorbije *fin de siècle*. Er waren vroeger ook nationalistische tendensen, zoals in de afscherming van de internationale bevoegdheid van de Antwerpse rechters (en van de balie die advocaten voor hen bracht) om zich in te laten met het zeevervoer van en naar de nationale haven. Dat goed doel is met goede en kwade redeneringen beschermd tussen 1935 en 1995. Maar die nationalistische trekken werden in België nooit dominant binnen ons *i p r*.

13. Het overgeleverde *i p r* met die 19e-eeuwse methodiek en inspiratie was natuurlijk een vriendelijke samenwerkingsverband. Het werd uitgevonden speciaal en alleen voor „de landen van de Christenheid” onder mekaar. In de nieuwe, veel kleinere wereld van de late 20ste eeuw, kwamen er indringende confrontaties met familierecht van echt *vreemde* culturen. Daarom rees ook de vraag naar de grenzen van dit alles. Er is een langlopend debat over de strekking en over de limieten van de inroepbaarheid van het nationaal recht van het vreemde vaderland van de betrokken personen. Artikel 3 B.W. uit 1804 schijnt de nationale wet van ieder individu op te leggen, maar de limiet daarvan moest altijd gevonden worden in de verzoenbaarheid van de concreet toe te passen vreemde rechtsregels met de Belgische opvattingen van „onze internationale openbare orde”. Dat heeft op de terreinen van het huwelijksrecht onze rechters ertoe genoopt om polygamie of — algemeen gesproken — de ontorende juridische bevoogding van de vrouw in het huwelijk of andere discriminatie van vrouwen te weren door op Belgisch recht terug te vallen. Dit

Belgisch recht heeft weliswaar zelf lang de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw gehandhaafd. Dat verplichte ons om erkenning te ontzeggen aan vreemde eenzijdige rechtshandelingen van verstoting, met name wanneer de spelers in het spel in België hun verblijfplaats hadden ten tijde van een verstoting op verplaatsing.

VII. De Belgische nationaliteit is niet meer wat ze was

14. Een langzame erosie van het vertrouwen in het gebruiken van de nationaliteit van een individu als de geschikte aanknopingsfactor voor diens persoonlijk statuut kenmerkt zeker het laatste kwart van de vorige eeuw.

15. Men moet maar bedenken hoe de nationaliteitswetgeving van België alleen al sterk veranderde in de loop van de eeuw. Aanvankelijk kreeg de vrouw binnen haar huwelijk de nationaliteit van haar man en zo was er voor de gezinsproblematiek inzake huwelijk en afstamming geen grote moeilijkheid om te kiezen. Maar uiteindelijk zijn we zo ver aanbeland met diezelfde nationaliteit, dat een persoon gemakkelijk twee „nationaliteiten” in zijn portefeuille heeft zitten. De belangrijkste reden daarvan is mijns inziens: dat een persoon door wilsuiking (keuze) Belg kan worden niettegenstaande zijn nationaal recht van herkomst obstinaat weigert dat het individu die nationaliteit van oorsprong laat vallen. Door de eigen keuze — en eveneens door afstamming ten aanzien van vader en moeder die beide van nationaliteit verschillen — vermenigvuldigt een individu zijn nationaliteit.

Bovendien wordt nationaliteit toegekend op elementen van binding die sterk verschillen van land tot land. In het Belgisch recht zagen we vanaf de wetwijziging van 1984 en door de vele wetwijzigingen daarna, dat de toekenning van de nationaliteit al hoe meer een element van politiek beleid ten overstaan van de toelating tot het grondgebied en de inburgering in België van vreemde onderdanen is geworden. Zo komt de nationaliteit niet meer *na* de inburgering maar de toekenning wordt een hulpmiddel om de gelijke behandeling en — voor sommigen — om de integratie te helpen bewerken. De door de regerende coalitie gemaakte „snel-Belg-wet”, die in werking trad op 1 mei 2000, heeft wat dat betreft de eeuw afgesloten en heeft een proces afgerond met een herformulering van een nationaliteitsrecht dat eigenlijk niet meer zijn oorsprong kent.

16. Wat wij zien is: de nationaliteit wordt in zeer grote mate op het verblijfs criterium toegekend en zelfs op grond van onwettig verblijf van de vreemdeling op het Belgisch territorium. Het nationaliteitsrecht is tegen de strenge waarschuwing van de Raad van State in, nu niet meer een door wetteksten gebonden toekenning van de kwaliteit van Belg, mede onder rechterlijke controle. De Belgische nationaliteitsverkrijging wordt voortaan gekenmerkt door een politieke bevoegdheid van parlementaire commissies die tienduizenden personen buiten elke feitelijke controle van de parketten en van de rechtscolleges Belg benoemen. Dat bezegelt het gebruik van de Belgische nationaliteit als een element van publiek recht. Nationaliteit is in grote mate één van de factoren van definitieve toelating van de personen van vreemde oorsprong en nationaliteit tot het Belgisch grondgebied, bij gebreke aan een eigen migratiebeleid.

VIII. Nationaliteit gelijk nu op het domicilie-criterium

17. Voor het personen- en familierecht komt de verwijzing naar de „nationaliteit” van een persoon, althans in de benadering van het Belgisch nationaliteitsrecht, nu sterk over als verwant met het gebruik van een verblijfs criterium voor het familierecht. Inderdaad de nationaliteitsaanknoping ligt nu dichter bij de domicilie-aanknoping dan men vijftien jaar geleden kon vermoeden. Bovendien moet men er goed rekening mee houden dat individuen die houder zijn van twee nationaliteiten, waaronder de Belgische, door ons alleen als Belgen worden behandeld in civiel recht (de regel van het Haags verdrag van 1930). Andere landen doen precies hetzelfde en dus zal Turkije of Marokko bijvoorbeeld dezelfde persoon — als hij of zij dubbele nationaliteit bezit — beschouwen als een onderdaan van het eigen land. Op het internationale vlak is het gebruik van de nationaliteit voor het personeel statuut dan ook niet meer een aanwinst qua internationale verstandhouding en harmonie.

18. Dat alles bezegelt dus de afbouw van de oude notie van de „nationale wet” als personeel statuut en illustreert de aanvaardbaarheid van de aanknoping (voor doelstellingen van het *i p r*) bij het recht van de gewoonlijke verblijfplaats van een persoon. Nadat wij de verwijzingsregel naar de *lex patriae* zullen verlaten hebben, zullen wij in dit onderdeel van het recht verder geen dogmatische besloomingen meer hebben over het sterk veranderend nationaliteitsrecht. Dit is dan alleen nog politiek.

19. De meeste auteurs wilden overigens die aanknoping aan de wet van het land van verblijf bij voorkeur zien toepassen boven de ouderwetse nationale wet. Ook de rechtscolleges hadden de nationaliteitsaanknoping teruggedrongen daar waar ze konden; ze schoven voorzichtig in de richting van Belgisch recht voor aangelegenheden van huwelijksvermogensrecht en van afstamming of van toekenning van onderhoudsgeld, in de gevallen waar ze geconfronteerd werden met huwelijkspartners van verschillende nationaliteit.

IX. Een overgeleverde en weinig doorzichtige methodiek

20. Op het vlak van de theorievorming was de vorige eeuw inderdaad braafjes: ons internationaal privaatrecht hanteert trouw de multilaterale methode van conflictbehandeling en het doet zulks terecht. De Belgische jurisprudentiële regels van het verwijzingsrecht worden open geformuleerd en kunnen ofwel het Belgisch recht aanwijzen, ofwel — als de connectie anders ligt — een buitenlands recht dat in beginsel even goed in aanmerking komt. Maar daarna begint het inwerken op de casus met de werktuigen uit de gereedschapskist van de algemene theorie van het *i p r* („*partie générale*”): eerst kan er gestuurd worden met een kwalificatie-truuk om het gerezen probleem een hele of een halve andere draai te geven en zodoende helemaal of gedeeltelijk te belanden bij een andere verwijzingsregel; dan volgt de mogelijkheid dat er wegens een strijdigheid met de internationale openbare orde afgehaakt wordt; of er wordt een herverwijzing naar voren getoverd of het vreemde materiële recht wordt niet in alle detail gevonden. Het is ook mogelijk dat een rechter beslist dat een regel van Belgisch recht van dwingende aard is en dat hij buiten de verwijzingsregel om, toch rechtstreeks gelding krijgt. Al die elementen van flexibiliteit hebben het conflictenrecht gemaakt tot een eerder subtiel en moeilijk spel van regels en van uitzonderingen.

21. Wanneer we een waardeoordeel vormen over dat ingewikkelde; over dat „geleerde” of impressionistische aspect van *i p r*, moeten we ermee rekening houden dat tot heden de verwijzingsregels en het toepassingsgebied van die regels weinig nauwkeurig waren. Het internationaal privaatrecht is bij ons „ongeschreven” gebleven. Als er eenmaal klare verwijzingsregels komen en de beschrijving wordt aangeboden van hun toepassingsgebied en van hun uitwerking in de tijd, dan zal er met de 19de-eeuwse theorie heus wel goed werk verricht worden.

X. Verdragen — Wat de anderen doen en wat we zelf doen

22. Bij dat alles is het nu kenmerkend geworden dat verdragsregels een belangrijke rol hebben gekregen. Er zijn talrijke verdragen die deel uitmaken van het Belgisch internationaal privaatrecht. De „Bronnen” van Belgisch i p r beslaan meer dan duizend bladzijden⁽³⁾ zodat de praktische moeilijkheden van logistieke aard een belangrijk element werden van het werken met de grensoverschrijdende gevallen. Al hoe meer autoriteiten kwamen zich mengen in het veld van de internationale relaties, zodat er van concurrentie en van overlapping van verdragen sprake is. Het wordt specialistenwerk om de toepassingsgebieden van al die normatieve teksten uit mekaar te houden.

België heeft weliswaar in de laatste paar decennia niet meer actief de uitbouw van de verdragsbindingen en het maken van afspraken met partnerlanden nagestreefd. Wij sloten geen nuttige verdragen met de landen waar tienduizenden vreemdelingen vandaan kwamen — niet-tegenstaande onze rechters voor talrijke problemen van coördinatie van de private rechten van die burgers stonden. Wij hebben ook eigenlijk geen nieuwe verdragen meer geratificeerd bij de gevestigde en gespecialiseerde internationale conferenties. België was ook geregeld het laatste land om een verplichting inzake de Europese verdragen van internationaal procesrecht of b.v. inzake het toepasselijk recht voor de internationale overeenkomsten te bekrachtigen. Waarin een klein land klein kan zijn. Het valt op hoe weinig invloed ons land heeft in het internationale debat. Maar het moet gezegd worden dat ons land sommige verdragsregels terecht niet heeft aanvaard, want niet alles wat er in comité wordt uitgedokterd is bij voorbaat goed te noemen.

23. Ondertussen is het web van bestaande verdragsrelaties al zo dicht als een jungle en vraagt de praktijk al vakbekwame en subtiële nuancering van het ruimtelijk, temporeel en materieel werkingsveld van de diverse verdragsregelingen.

(3) Zie J. ERAUW, *Bronnen van Belgisch internationaal privaatrecht*, Antwerpen, Kluwer, 1997, 1020 p. — en er zijn sinds 1997 al heel wat nieuwe bronnen; zie voor een actualisering de databank op de website <http://www.internationaalprivaatrecht.com> of <http://www.i.p.r.be>.

XI. Europeanisering van het internationaal privaatrecht

24. De intrede van de Europese Gemeenschap in het privaatrecht was een kenmerk van het laatste kwart van de vorige eeuw. De materies van de consumentenbescherming en van de regulering van de internationale markten van verzekeringsdiensten en van financiële diensten, die zonder twijfel onder Europa ressorteren, zijn het voorwerp van al maar meer gedetailleerde richtlijnen. Die teksten (inzake verkoop op afstand, timeshare-overeenkomsten, e.a.) verduidelijken echter niet even goed hoe de afbakening moet gebeuren tussen casussen die wél met de EG verbonden zijn en casussen die het niet zijn — en waarbij dan regels van gemeenrechtelijk i p r mogen uitwerking krijgen. Ze laten ook in het midden of nationale dwingende regels kunnen geplaatst worden boven de regels van een andere lidstaat waarvan het recht toepasselijk verklaard wordt.

Bovendien: het Europese hoofdkwartier lijkt zich, op basis van de Akte van Amsterdam (met name met een uiterst brede interpretatie van het nieuwe artikel 65 van het EG-verdrag) voortaan grote stukken van het internationaal privaatrecht te willen toeëigenen. Het jaar 2000 bracht vier belangrijke nieuwe teksten van een Europees wordend internationaal privaatrecht met zich: een Verordening over de grensoverschrijdende betekening van gerechtelijke stukken; de Verordening over bevoegdheid en erkenning en tenuitvoerlegging in huwelijkszaken (nietigverklaring van huwelijken en echtscheiding) en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid voor gemeenschappelijke kinderen in die zelfde procedures; de Verordening over grensoverschrijdende faillissementen of gelijkaardige procedures van insolventie en tenslotte bracht het op 22 december 2000 de vervanging van het uitzonderlijk belangrijke EEX-verdrag van Brussel inzake internationale bevoegdheid en exequatur (van 27 september 1968 en de latere wijzigingen daaraan) door de Verordening inzake internationale bevoegdheid en erkenning en tenuitvoerlegging in burgerlijke en commerciële zaken.

25. De verordening over huwelijk en echtscheiding past niet in die rij, vind ik; en ik kan die onderwerpen persoonlijk niet plaatsen binnen de eenmaking van de Europese *interne markt*, waarop de bepaling van artikel 65 EG-verdrag slaat. Daarom maak ik bezwaar tegen wat daar gebeurt. De manier waarop de Gemeenschap het beginsel van de subsidiariteit inriep om op dat familiaal vlak tot actie te komen is een aanfluiting van dat beginsel zelf. Het einde van de vorige eeuw

heeft nog niet het einde van de soevereine staat België in het terrein van het (internationaal) privaatrecht gezien, maar ik vind wel dat de hoeders van de rechtstaat hun wacht niet hebben gehouden.

Of wij verder langs dat Europese pad mogen gaan en of wij zo verder willen gaan; dat wordt het interessante debat van de eerstkomende jaren. De invloed van die intrede van Europa in de diverse materies van het i p r, op de praktijk van het sluiten van internationale verdragen, zal aanzienlijk zijn.

XII. De federalisering van België bracht nog geen interfederaal conflictenrecht

26. De federalisering van de Belgische staat ging over vele jaren rustig zijn gang en daarbij werd tot nu toe maar weinig verheldering gebracht door het conflictenrecht. Dat komt voornamelijk omdat de federalisering nog nauwelijks gebieden van het privaatrecht heeft bereikt. In de sfeer van de jeugdzorg is dat echter wel ingezet; maar ik kan niet zeggen of hierin al klaar gezien wordt door het politieke establishment. Het Haags verdrag van 29 mei 1993 over de samenwerking inzake internationale adopties raakt mede aan deze gemeenschapsmaterie en de complexe structuur van bevoegdheden op het vlak van adoptie en van jeugdzorg is een van de redenen waarom de bekrachtiging van dat Haags verdrag nog niet kon bewerkt worden.

De federalisering kwam eveneens ter sprake inzake de condities waaronder het taalgebruik van de individuele arbeidscontracten kon geregeld worden bij decreet (met de sanctie van nietigheid van de overeenkomst). De vraag was aan de orde hoe de decreten van de Vlaamse en Franse Gemeenschappen hun uitwerking over de respectieve Gemeenschappen en de daar te werk gestelde personen (of op daar wonende personen, of op personen die de betrokken taal hantieren) mochten opeisen. Dat kon worden opgelost met een arrest van het Arbitragehof.

27. Sommigen menen dat het Arbitragehof alle toekomstige vragen van interfederaal conflictenrecht zal kunnen blijven oplossen. Inderdaad, er is begin 2001 helemaal geen sprake van een discipline als die van het privaatrechtelijk conflictenrecht om de territoriale geschillen op het vlak van de decretale bevoegdheid tussen de Gemeenschappen te normeren. Er is namelijk één bevoegd rechtscollege om de geschillen daarover op te vangen. De botsingen van de decreten zijn politiek

en de oplossing moet in het licht van de bijzondere wetten op de institutionele hervormingen worden bekeken. Maar dat belet geenszins dat er een conflictenrecht kan tot stand komen voor de latere gedetailleerde uitwerking van de gelding van decreten tussen de verschillende Gemeenschappen. Federale landen als de Verenigde Staten van Amerika en Zwitserland — en vroeger Joegoslavië — lossen of losten hun interne conflicten van privaatrechtelijke normering op met behulp van zulke conflictenrechtelijke normen. Het is daarom in de voorbije decennia opgevallen, dat het Belgisch internationaal privaatrecht niet voldoende gekend is bij onze weinige constitutionalisten. Of misschien wordt deze rechtstak van het *ipr* bij dat groepje invloedrijke mensen niet positief gewaardeerd als een vredestitcher tussen de zelfstandige soevereinen die elk hun eigen wetgeving uitvaardigen en wiens normen over de grens uitwerking krijgen of respect vragen.

XIII. Gereed voor een wetboek van internationaal privaatrecht

28. De dag is nu dichtbij dat er een codificatie van de regels van het Belgisch internationaal privaatrecht komt in een heus „wetboek” met daarin de samenhangende behandeling van het internationaal bevoegdheidsrecht en het conflictenrecht plus de regels van erkenning en tenuitvoerlegging van vreemde gerechtelijke beslissingen. Om verduidelijking en systematiek te brengen voor een praktijk die aan zijn lot leek overgelaten, kwamen tegen het einde van de vorige eeuw (1995) omzeggens alle Belgische professoren van internationaal privaatrecht bijeen in de „Groep van Belgisch *ipr*”. Zij begonnen te werken aan een samenhangende en beter geïnspireerde codificatie voor het hele vakgebied. Dat heeft geleid tot een ministerieel initiatief voor de invoering van een gecoördineerd wetboek van internationaal privaatrecht (einde maart 1999). In deze laatste dagen van februari 2001 ontving de Minister van Justitie het advies vanwege de Afdeling Wetgeving van de Raad van State over dat regeringsontwerp van de codex van internationaal privaatrecht.

29. In de twee voorgaande eeuwen heeft de Belgische rechtspraak zich vaak gedragen alsof er wetteksten waren die ons bonden tot de toepassing van vaste verwijzingsregels in heel de materie van het internationaal privaatrecht. Enkele algemene wetsartikelen (en een paar bijzondere wetten naast een rij van verdragsregelingen) waren

inderdaad onze richtinggevende teksten. Dat bracht een stugheid met zich die ik boven bekritiseerd heb. Ik meen niet dat de hoofdreden voor de stugheid was dat er überhaupt een wettekst bestond; maar wel dat die uiterst summiere tekst de kern scheen te zijn van een hele leer en dat hij als dusdanig een houvast en een taboe werd. Nu zou een toekomstige Belgische wet aan de practici veel meer richtlijnen geven en meer genuanceerde regels opleggen. Dat zal echter niet met zich brengen dat Belgisch internationaal privaatrecht versteent en niet verder evolueert. De uitgang van de 20ste eeuw is niet het einde van de geschiedenis van het i.p.r. Met een codex zal ons land zich plaatsen naast de andere Europese landen die een uitgeschreven wettekst hebben (Duitsland, Oostenrijk, Italië, Zwitserland en ook wel Spanje) of die er een maken (Nederland plus het Verenigd Koninkrijk — voor deelgebieden) op het vlak van de grensoverschrijdende gevallen van privaatrecht. Mijn verwachting is dat de verschijning van zo een wetboek aan onze rechters de eenvoudige controle bijbrengt over de courante gevallen en dat het hen tot leidraad kan dienen in hun geïnspireerde behandeling van meer complexe gevallen.

30. Daarom is het niet de betrachting om in het begin van de 21ste eeuw naar een omwenteling van bovenaf te streven die de 20ste niet bracht. Er is wel de verwachting dat we in België met de gekende vakmethodiek grote vooruitgang zullen boeken op het vlak van de voorspelbaarheid en van het trefzekerder werken in de praktijk van het internationaal privaatrecht.